

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Вавріна Максима Ростиславовича на тему

“Фіскальне регулювання економічної безпеки України”,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за

спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним

господарством

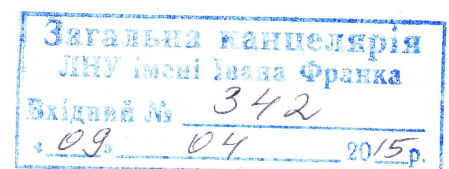
Актуальність теми дисертації

Одним з найважливіших завдань державного регулювання господарської системи є досягнення високого рівня економічної безпеки. В умовах посилення глобалізаційних процесів актуалізуються традиційні та виникають нові види економічних загроз – світові фінансово-економічні кризи, уповільнення темпів економічного зростання, збільшення масштабів зовнішньої заборгованості, безробіття, зубожіння населення, вичерпання природних ресурсів, погіршення стану навколишнього середовища тощо. Для подолання цих загроз необхідно застосовувати увесь комплекс інструментів економічної політики, у тому числі інструменти фіскального регулювання.

Комплексний аналіз фіскального регулювання економічної безпеки у вітчизняній науці поки що відсутній, не вироблено єдиного підходу до розуміння суті фіскального регулювання економічної безпеки країни, класифікації його інструментів. Детальнішого аналізу потребують проблеми фіскальної децентралізації, зниження податкового навантаження задля детінізації економіки, розроблення цільових державних програм розвитку ринкової інфраструктури, субсидювання вітчизняних виробників, дослідження стану безпеки регіонів України тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Наведені у дисертаційній роботі наукові положення, нові формулювання, висновки і пропозиції є достатньою мірою обґрунтованими і відповідають як основним постулатам сучасної економічної теорії, так і реальним соціально-економічним процесам в економіці України.

Метою дисертації є поглиблення теоретико-методологічних засад дослідження фіскального регулювання економічної безпеки та розроблення рекомендацій щодо підвищення її рівня в умовах ринкової трансформації економіки України.

Для отримання науково-обґрунтованих результатів у роботі використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: абстрактно-логічний – у дослідженні сутності категорій і понять економічної безпеки країни; історико-логічний – у дослідженні концептуальних підходів різних економічних шкіл щодо формування механізму фіскального регулювання економічної безпеки; порівняльно-економічний – в аналізі вітчизняного та зарубіжного досвіду зміцнення економічної безпеки країни. У роботі при опрацюванні масиву статистичних та емпіричних даних вдало використано метод кластерного аналізу для оцінки стану економічної безпеки регіонів України. Для узагальнення результатів дослідження застосовано графічний і табличний методи.

Слід відзначити широку інформаційну базу дослідження. У дисертації достатньо повно використано нормативно-законодавчі акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, аналітичні матеріали Державної служби статистики, Міністерства фінансів України, офіційні публікації Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Організації економічного співробітництва і розвитку та інших міжнародних організацій, використано праці вітчизняних і зарубіжних авторів, матеріали науково-практичних конференцій, ресурси мережі *Internet*. Список використаних джерел налічує 282 найменування. Все це підтверджує достовірність отриманих результатів та обґрунтованість висновків проведеного дослідження.

Структура дисертаційної роботи відображає логіку проведеного дослідження. Предмет, об'єкт і завдання чітко сформульовано, матеріал викладено послідовно – від узагальнення теоретико-методологічних засад дослідження економічної безпеки та оцінки її стану у трансформаційній економіці України до розроблення пропозицій і рекомендацій щодо підвищення ефективності її фіскального регулювання у вітчизняній економіці.

У першому розділі – “*Теоретико-методологічні основи дослідження фіскального регулювання економічної безпеки країни*” – узагальнено та уточнено підходи до визначення суті та видів економічної безпеки країни, здійснено рет-

роспективний аналіз поглядів на економічну безпеку у світовій економічній науці, проведено аналіз чинників та методології діагностики безпеки національної економіки. Особливу увагу приділено дослідженню ролі та місця фіскального регулювання у системі державного управління економічною безпекою.

У другому розділі – “Аналіз застосування фіскального регулювання економічної безпеки в Україні” – з’ясовано причини та наслідки послаблення економічної безпеки в умовах ринкової трансформації вітчизняної економіки, виявлено вплив динаміки доходів та видатків державного бюджету на основні види та складники безпеки економіки України.

У третьому розділі – “Напрями удосконалення фіскального регулювання економічної безпеки України” – запропоновано концептуальні, методичні та науково-практичні рекомендації щодо удосконалення системи діагностики та фіскального регулювання економічної безпеки України.

Найважливішими науковими результатами кандидатської дисертації Вавріна М. Р., які характеризуються науковою новизною і отримано особисто автором, можна вважати наступні.

Здійснено комплексний аналіз фіскального регулювання економічної безпеки України, оцінено взаємозв’язок між її рівнем та оподаткуванням і динамікою державних видатків, що дало змогу обґрунтувати необхідність підвищення ефективності застосування фіскальних інструментів для усунення загроз національній економіці в умовах її ринкової трансформації. Слід погодитися з висновком дисертанта про недосконалість механізму фіскального регулювання, що унеможливило належне фінансування економічної безпеки України (С. 85-86).

Дослідження виявило, що серед фіскальних інструментів ключова роль належить податкам, частка яких у структурі державного бюджету становить майже 80%, тобто постійно зростає податкове навантаження на вітчизняну економіку. Автор справедливо вважає, що чинний механізм адміністрування ПДВ є неефективним і спричиняє низку загроз фінансово-економічній безпеці України, а саме: зростання обсягу заборгованості з повернення ПДВ, його відшкодування за умови сплати хабарів чи за фіктивними господарськими операціями тощо (С. 87-89). Автор переконливо довів, що значне послаблення економічної безпеки в Україні відбулось унаслідок фінансово-економічної

кризи 2008-2009 рр., яка призвела до стрімкого скорочення державних видатків на усі види економічної безпеки (С. 104-115).

Високому ступеню наукової новизни відповідає частина дисертації, яка присвячена удосконаленню тлумачення сутності поняття “фіскального регулювання економічної безпеки” як сукупності заходів, які здійснює уряд за допомогою дискреційних та недискреційних інструментів бюджетно-податкової політики, пов’язаних зі зміною рівня оподаткування, обсягу державних видатків чи їх перерозподілом задля забезпечення та посилення економічної безпеки окремих суб’єктів, регіонів, галузей економіки та господарської системи в цілому (С. 42-43).

У роботі розглянуто такі важливі фіскальні інструменти регулювання економічної безпеки як доходи та видатки державного бюджету, державні трансфертні платежі (субсидії, дотації, субвенції) (С. 44-49). Дослідження показало, що кількість податків, складність адміністрування їх сплати, зміна чи диференціація податкових ставок, визначення бази оподаткування, переліку податкових пільг формують відповідне макроекономічне середовище, є джерелом конкурентних переваг на ринку, що безпосередньо впливає на рівень фінансово-економічної безпеки економічних суб’єктів (С. 50-52).

Значна частина наукової новизни пов’язана з удосконаленням методики діагностики стану економічної безпеки з використанням кластерного аналізу та інтегральних показників, що дало змогу автору поділити регіони України на чотири кластери та виявити чинники їхньої диференціації за рівнем економічних загроз (С. 125-130). Дисертант справедливо виходить з того, що безпека країни залежить від безпеки її регіонів, які, з одного боку, є цілісними соціально-економічними системами, а з іншого – складниками єдиної господарської системи.

Проведений аналіз підтвердив гіпотезу дисертанта про вплив дестабілізуючих чинників на економіку регіонів, що призводить до поглиблення розривів у рівні їхнього соціально-економічного розвитку. Загалом, на підставі проведеного аналізу, автор доходить висновку, що переважна більшість регіонів України за інтегральним показником рівня економічної безпеки належать до зони кризи, або ж до зони небезпеки (С. 140-142).

У дисертації обґрунтовано необхідність удосконалення методологічних

підходів до класифікації інструментів фіскального регулювання, зокрема доцільність їх поділу за окремими видами та складниками економічної безпеки (С. 52-57).

Науковою новизною відрізняється здійснена у дисертації Вавріна М. Р. дослідження макроекономічних і соціальних чинників економічної безпеки, що дало змогу виявити причини і наслідки зниження її рівня в неусталеній господарській системі України. Результатом аналізу став висновок про те, що фіскальне регулювання не сприяло зменшенню загроз національній економіці, ефективному використанню людських і матеріальних ресурсів, досягненню сталого економічного зростання (С. 122-124).

Дисертант переконливо довів, що серед основних чинників, які негативно впливають на рівень економічної безпеки є спадна динаміка обсягу національного виробництва, збільшення рівня тінізації вітчизняної економіки, високе безробіття (С. 76-79), значний дефіцит державного бюджету, нагромаджений інфляційний потенціал та незбалансоване зростання рівня цін, гіперінфляція як наслідок монетизації дефіциту бюджету (С. 80-83). Результатом аналізу стану енергетичної безпеки України став висновок про один з найвищих у світі рівнів енергомісткості виробництва, застосування вітчизняними підприємствами застарілих технологій, що зумовлює вкрай високу частку у структурі собівартості промислової продукції палива та енергії (С. 69-71). Слід також погодитися з думкою дисертанта про те, що серед найголовніших чинників соціально-демографічної безпеки в Україні є рівень освіченості населення, середня тривалість навчання, обсяг ВВП на одну особу, середня тривалість життя та несприятливе співвідношення між народжуваністю і смертністю (С. 72-75).

Значна частина наукової новизни дисертації пов'язана з розробленням пропозицій щодо підвищення ефективності фіскального регулювання економічної безпеки України, зокрема обґрунтовано необхідність фіскальної децентралізації (С. 144-146), оптимізації кількості податків та спрощення процедури їхнього адміністрування, зниження податкового навантаження задля детінізації економіки (С. 97-99), упорядкування податкових пільг (С. 99-101), розроблення цільових державних програм розвитку ринкової інфраструктури, субсидіювання вітчизняних виробників тощо (С. 148-151).

Дисертант доволі аргументовано обґрунтовує, що необхідне використати світовий досвід застосування фіскальних інструментів задля посилення безпеки вітчизняної економіки. У роботі запропоновано широкий арсенал інструментів фіскального регулювання ресурсно-енергетичної безпеки (зменшення обсягів державної підтримки вугільної промисловості, її реструктуризація, фінансова підтримка підприємств, які видобувають нетрадиційні вуглеводні тощо) (С. 152-158); еколого-економічної безпеки (непрямі податки, акцизні збори, спеціальні екологічні податки, пільги для повторного використання сировини тощо) (С. 159-161); соціально-демографічної безпеки (фінансування загальнодержавної мережі будинків сімейного типу, запровадження спеціального податку для підприємств, які не створюють соціальну інфраструктуру для працівників з маленькими дітьми, введення обов'язкового медичного страхування тощо) (С. 162-170).

Наукові положення та висновки дисертанта є достовірними та обґрунтованими, оскільки базуються на результатах проведених досліджень праць вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері фіскального регулювання економічної безпеки країни.

Значимість дослідження для науки і практики та шляхи їх використання

Теоретична значимість роботи полягає у поглибленні наукового аналізу теоретико-методологічних засад фіскального регулювання економічної безпеки України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні рекомендацій щодо підвищення рівня економічної безпеки України. Методологічні та практичні рекомендації можна використовувати для розроблення системи моніторингу стану економічної безпеки як на рівні економіки країни в цілому, так і на рівні окремого регіону. Наукові результати дослідження, а також запропоновані у дисертації нові методологічні підходи використано у навчальному процесі при викладанні нормативних курсів “Регіональна економіка”, “Національна економіка”, “Державне регулювання економіки” (довідка № 3011-У від 11.07.2014 р.).

Результати дослідження доцільно використовувати для вдосконалення механізму фіскального регулювання економічної безпеки України та розроб-

лення і впровадження регіональних цільових програм для усунення існуючих та запобігання виникнення нових економічних загроз.

Достовірність та повнота викладу основних положень, висновків і результатів дослідження

Наукова новизна отриманих результатів підтверджена відповідною апробацією у наукових фахових та інших виданнях. За результатами дослідження автором опубліковано сімнадцять наукових праць, з них: 8 одноосібних – у наукових фахових виданнях; 1 – у наукових періодичних виданнях інших країн; 1 у співавторстві – в інших наукових періодичних виданнях України.

Основні теоретичні і методологічні положення, висновки, результати наукових досліджень, що містяться у дисертації і авторефераті доповідались та отримали позитивні відгуки на 7 міжнародних наукових та науково-практичних конференціях України та інших держав.

Загальний обсяг публікацій, які відображають основний зміст дисертації, становить 6,41 д. а.

Зміст автореферату та його структура повністю відповідає основним положенням і висновкам дисертаційної роботи. Усі результати та висновки, винесені на захист, отримані здобувачем самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Дискусійні положення та зауваження

Високо оцінюючи обґрунтованість наукових положень і висновків дисертації, їх достовірність і новизну, слід все ж вказати на низку критичних зауважень і дискусійних тверджень:

1. У підрозділі 1.1 першого розділу види економічної безпеки класифіковано за їх належністю до певної сфери господарської системи (ресурсно-енергетична, продовольча, воєнно-економічна, еколого-економічна, соціально-демографічна, фінансово-економічна безпека), за економічними суб'єктами та за видами економічних загроз (С. 23-27). Проте автор не зовсім чітко обґрунтовує вибір критеріїв класифікації, а їх перелік, на нашу думку, можна було б розширити.

2. У підрозділі 1.2 першого розділу наведено численні підходи до кількісної оцінки рівня економічної безпеки, більшість з яких враховують лише максимальні та мінімальні кількісні значення порогових показників. Автор справедливо наголошує на тому, що це є недоліком, оскільки реальний рівень економічної безпеки можна оцінити лише за допомогою інтегральних показників (С. 34). Однак детальний аналіз методики обчислення таких інтегральних показників у роботі відсутній.

3. У роботі більше уваги слід було б приділити взаємодії фіскального регулювання економічної безпеки з іншими видами її державного регулювання – правовим та адміністративним. Поза увагою автора залишились організаційно-правові питання створення загальнодержавної системи моніторингу стану економічної безпеки.

4. У параграфі 2.2 другого розділу автор доходить правильного висновку про те, що в Україні тривалий час ставки рентної плати за використання паливно-енергетичних ресурсів були заниженими, а її частка у доходах державного бюджету – незначною (С. 95). Однак відсутні пропозиції щодо удосконалення методики визначення ставок рентної плати та економічно обґрунтованих меж її зростання задля зміцнення ресурсно-енергетичної безпеки України.

5. Думається, що висновки до розділів дисертації слід краще структурувати та деталізувати. Належним чином обґрунтовані наукові положення і результати дисертації дозволяють це зробити.

6. При цитуванні інших авторів, дисертант не завжди висловлює власну думку щодо дискусійних положень та тверджень.

7. У роботі зустрічаються редакційні неточності та погрішності.

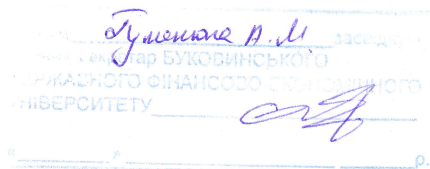
Вказані вище зауваження не применшують теоретичного і практичного значення дисертаційного дослідження та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Вавріна Максима Ростиславовича “Фіскальне регулювання економічної безпеки України” виконана на актуальну тему, є логічно завершеним, самостійним дослідженням, у якому розв’язано важливе наукове завдання – здійснено науково-теоретичне обґрунтування, проведено оцінку та

запропоновано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності фіскального регулювання економічної безпеки України.

Дисертаційна робота за актуальністю обраної теми, ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їхньою достовірністю та новизною, повнотою викладу в опублікованих працях відповідає вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій, а її автор – Ваврін Максим Ростиславович – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, професор,
завідувач кафедри туризму та економічної теорії
Буковинського державного
фінансово-економічного університету

 Гуменюк А. М.